

Centre for Economic and Regional Studies of the Hungarian
Academy of Sciences – Institute of World Economics
MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
Világgazdasági Intézet

Kihívások

216.

2015 június

Artner Annamária

**GÖRÖGORSZÁG ÉS AZ EURÓZÓNA VITÁJA
A VÁLTOZÓ VILÁGBAN**

Kh

MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
Világgazdasági Intézet

Kihívások 216. szám (2015) 2015. június 16.

Görögország és az eurózóna vitája a változó világban

Artner Annamária

tudományos főmunkatárs

MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
Világgazdasági Intézet

Email: artner.annamaria@krtk.mta.hu

Görögország és az eurózóna vitája a változó világban

Artner Annamária¹

Előszó

Görögország és hitelezői között hónapok óta húzódnak a tárgyalások a válságkezelésről. Bár a görögök igen sok engedményt tettek eredeti elképzeléseikhez képest, az álláspontok lényege változatlan és egymással kibékíthetetlenül ellentétes maradt. Ez azt a feltételezést támasztja alá, hogy még ha születik is valamiféle megegyezés a közeljövőben (például részleges kifizetés Görögország számára vagy a hitelprogram meghosszabbítása), az csak elnapolja a problémák végleges és megnyugtató megoldását. Első pillanatra e vitában a tét Görögország jövője: csődbe jut-e, és ha igen, az eurózónán belül, vagy azon kívül. Ha pedig az új görög kormány is beadja végül a derekát – mint az elmúlt években több más kormány is tette az európai válságországokban – és folytatja a megszorításokat, akkor hogyan fog reagálni a görög nép, és mi lesz a görög gazdasággal?

Valójában azonban sokkal többről van szó, mint Görögországról. Nemcsak az eurózóna immanens problémáiról szól a történet, hanem az egész európai, sőt globális gazdasági és politikai architektúra életképességéről, amelynek határai e konfliktus kezelésében is, mint cseppben a tenger, megmutatkoznak. Ezért tanulságos bemutatni a szembenálló felek közti vitát, a felek álláspontját és a lehetséges kimeneteket azok valószínű következményeivel együtt.

¹ tudományos főmunkatárs, Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Világgazdasági Intézet, Budaörsi út 45, H-1112 Budapest, Hungary. Email: artner.annamaria@krtk.mta.hu

Az előzmények

Mindenekelőtt idézzük fel az előzményeket, amelyek ismerete hiányában a jelen konfliktusának megértése is nehéz.

Görögország történelmileg függő helyzetű gazdaság, félperiféria, amely 1981-es EU-csatlakozása következtében a centrum „integrált félperifériájává”² vált. Már a 2008-ban kirobbant válság előtt is gazdasági ereje és lakosságának szociális helyzete is a rosszabbak közé tartozott az EU-ban. A szegénységi mutatók alapján a kelet-európai tagországok csoportjához volt sorolható, miközben a 25 éven aluli fiatalok munkanélküliségi rátája vagy a heti ledolgozott óraszám a legmagasabb, a tartós szegénységben élők aránya a harmadik, a jövedelemegyenlőtlenséget jelző Gini-koefficiens pedig az ötödik legnagyobb volt a(z akkor) 27 tagország közül.

A 2008-as válság kezelésének első lépéseként a kormány 28 milliárd eurót pumpált a bankszektorba³ tőkeinjekció, likviditási támogatás és garanciavállalás formájában, de a feketeleves csak ezután következett. 2009 októberében, amikor választások révén a balközép Pánhellén Szocialista Mozgalom (PASZOK) színeiben Jeórjiosz Papandreu ülhetett a miniszterelnöki székbe, kiderült, hogy az államadósság jóval nagyobb, mint addig az Eurostatnak is leadott számok alapján hinni lehetett. Az eladósodás eltitkolásában a 2000-es évek folyamán swap-ügyletek segítségével olyan óriás magáncégek segítettek a görög kormányt, mint a Goldman Sachs. (Igaz, ezt az eljárást például Olaszország is alkalmazta más amerikai bankok segítségével.) A Goldman Sachs, a JPMorgan Chase és más bankok által kifejlesztett ügyletek mintájára 2001-ben a görög állam jövőbeli fizetési kötelezettségért cserébe szerzett eurót kiadásai fedezésére úgy, hogy azt nem adósságként kellett elkönyvelni. A görög kormány 1 milliárd eurót tudott így „kivenni” az adósságállományból (adás-vételként elkönyvelni), a Goldman Sachs pedig kb. 300 millió eurót keresett az ügyleten.⁴ Ebben az időben (pontosabban 1994 és 2002 között) az a Lukasz Papademosz volt a görög nemzeti bank elnöke, aki sikeresen

² Artner Annamária: Tőke, munka és válság a globalizáció korában. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2014.

³ Yassine Boudghene, Matthaeus Buder, Zetta Dellidou, Cristophe Galand, Violeta Iftinchi, Max Lienemeyer, Christos Malamataris, Danila Malvolti: State Aid Control in a Stability Programme Country: The Case of Greece. Competition Policy Newsletter No 1, 2011.

http://ec.europa.eu/competition/publications/cpn/2011_1_9_en.pdf, 45. o.

⁴ Louise Story és Nelson D. Schwartz: Wall St. Helped to Mask Debt Fueling Europe's Crisis. The New York Times February 13, 2010.

<http://www.nytimes.com/2010/02/14/business/global/14debt.html?pagewanted=1&hp>

Artner Annamária / Görögország és az eurózóna vitája a változó világban

bekormányozta az országot az eurózónába, majd az Európai Központi Bank (EKB) elnökhelyettesi tisztségében töltött évek után 2011-től Görögország EU által kijelölt miniszterelnökeként készséggel és meggyőződéssel folytatta az előírt megszorítások végrehajtását.

2009-ben fény derült arra, hogy a bankmentés és a „trükközések” miatt a költségvetési hiány valójában a GDP 12,7 százalékára rúg, az adósság eléri a 262 milliárd eurót, a GDP 115 százalékát. Ekkor indult el Görögország kálváriája.

A sürgősségi helyzet okán a Papandreu-kormány által felvázolt költségvetési megszorítások heves társadalmi tiltakozást váltottak ki, és amúgy sem hoztak volna gyors eredményt. 2010 elején újabb csontvázak estek ki a szekrényből, s kiderült, hogy az adósság és a költségvetési hiány még nagyobb. Ez utóbbi 2009-ben a GDP 13,6 százalékot érte el. Görögország a fizetéseképtelenség határára került. Ezért 2010 májusában az eurózóna tagjai és az IMF 110 milliárd eurós mentőcsomagról döntöttek, amit a „trojka” (az IMF, az Európai Központi Bank és az Európai Bizottság) felügyelete alatt az eurózóna tagjai és az IMF finanszíroztak. Ezek az „intézmények” – ahogyan a trojka politikáját elutasító mai görög kormány hallgatólagos kérésére nevezik őket – alkották meg a Memorandumnak nevezett konszolidációs tervet. Ez előírja, hogy mikor, milyen lépéseket kell tenni a költségvetési hiány (praktikusan a közkiadások) lefaragása végett, és milyen pénzügyi eredménnyel. A végrehajtást az IMF háromhavonta ellenőrzi, s az ország ennek függvényében kaphatja meg a soron következő hitelrészletet. A Memorandum számos intézményi, elsősorban liberalizációs és – mint a munka törvénykönyve esetében is – deregulációs, valamint az adóbehajtás korszerűsítését célzó intézkedés mellett elbocsátásokra, fizetés- és nyugdíjcsökkentésre, a munkanélküliségi segély és az egyéb szociális kiadások visszavágására vonatkozó előírásokat tartalmaz.

Bár a kormány több intézkedést végre is hajtott, az államháztartás szanálásra ez nem volt elég. Ráadásul az újabb és újabb soron következő megszorító lépéseket heves tiltakozások, sztrájkok kísérték. Így 2011-ben további, immár 135 milliárd eurós mentőcsomagra volt szükség⁵, amihez újabb megszorítások tartoztak. Papandreu

⁵ Így a két program összesen 245 milliárd eurót tesz ki: 2014 végéig 236 milliárd (196,9 milliárd az eurózóna és 39,1 milliárd euró az IMF részéről), 2015-ben és 2016-ban pedig további 7,2 és 1,8 milliárd euró érkezne az IMF-től. A 2014 végéig átutalandó összeg utolsó 7,2 milliárd eurós részlete van függőben, a 2015-re és 2016-ra tervezett IMF-pénzekről egyelőre még nem is beszélve. (European Commission: The

Artner Annamária / Görögország és az eurózóna vitája a változó világban

miniszterelnök 2011 októberében az újabb csomagot és a hozzá tartozó „kiigazítást” népszavazásra akarta bocsátani. Bár a népszavazás tiszta vizet önthetett volna a pohárba úgy a helyzet, mind a teendők tekintetében – feltéve, hogy a lakosságot megfelelően tájékoztatják az alternatívákról – Európa vezetői részéről hatalmas felháborodás követte a javaslatot, s a demokratikusan megválasztott miniszterelnöknek azonnal távoznia kellett posztjáról. Görögországot 2011 októbere végén az Európai Központi Bank szigorú pénzügyi felügyelete alá helyezték.⁶ Napok alatt, választások nélkül új koalíciós kormányt raktak össze, élén „az EU emberével”, az EKB volt elnökhelyettese, az euró-csatlakozást menedzselő, fentebb már említett, Lukasz Papademosz személyében. A parlament 2012 februárjában, a lakosság heves utcai megmozdulásai közepette, kis többséggel megszavazta az újabb megszorításokat. Mivel ez a politikában is megosztottságot szült, s a társadalmi tiltakozás sem csillapodott, a kormány működésképtelenné vált, s 2012 júniusában új választásokat kellett kiírni.

Mint már az eddigiekből is látható, a görög válságkezelés kezdettől fogva kudarcos és a lakosság részéről tűrhetetlen volt (gyakoriak voltak a sztrájkok, tüntetések), s e helyzeten a válságkezelés gazdaságra nézve recessziós hatása csak tovább rontott. Görögország egyre mélyebbre került a „megszorítási csapdában”, és a válság súlyosbodásában maga a „mentőprogram” játszott közre. Azé a programé, amely Joseph Stiglitz szerint is hibás, folytatása ostobaság, s amelyet helyesen utasít el a görög nép és kormány⁷. A megszorítások miatt ugyanis a gazdaság egyre zsugorodott, így a költségvetési bevételek növelése lehetetlenné vált, az egyensúly csak a kiadások további visszavágásától volt remélhető. Éppen akkor, amikor a gazdasági visszaesés élénkítést követelt volna, az egekbe szökő munkanélküliség és a lakosság súlyosbodó nélkülözése pedig a szociális kiadások növeléséért kiáltott. Nem véletlen, hogy a „megszorítási csapda” helyett a professzorból lett jelenlegi görög pénzügyminiszter az amerikai

Second Economic Adjustment Programme for Greece. Fourth Review – April 2014. European Economy. Occasional Papers 192.)

⁶ Artner Annamária: Út a keresztre – Görögország kálváriája. Külügyi Szemle XI. évf. 2. szám, 2012 nyár, 165-194. o.

⁷ Joseph E. Stiglitz: Will a Grexit Be the Lehman-Like Trigger of the Next Global Financial Crisis? The Huffington Post. 6/08/2015. http://www.huffingtonpost.com/joseph-e-stiglitz/grexit-global-financial-crisis_b_7531366.html

vallatási technikára utaló „kötségvetési vízbefojtás” („fiscal waterboarding”) kifejezést használja.⁸

2011 júliusában a trojka még kevesebb, mint 30 milliárd eurós kiigazítást írt elő 2011-2015-re⁹, 2012 márciusában azonban 2012-2015-re már 30,9 milliárd, 2016-ban pedig további 11,9 milliárd eurónyi egyenlegjavítás szerepelt az elvárások között¹⁰.

Lukasz Papademosz kormányának bukása után a 2012. júniusi választásokon a konzervatív Új Demokrácia Párt nyert. Az a párt, amelyik bevezette Görögországot az EU-ba. Az Új Demokrácia kormánya folytatta a megszorításokat, bár nehezen haladt előre velük. Így nem is tudta lehívni a 2014 második felében esedékessé vált 7,2 millió eurót, ami az elvileg 2014 decemberében záruló program utolsó részlete lett volna, ezért kérte a program meghosszabbítását 2015 februárjáig. Addigra azonban már új kormánya volt Görögországnak.

A válság kitörése óta a görög GDP 25 százalékkal esett, ezen belül a „mentőcsomagok” 5 éve alatt 17,5 százalékkal. A munkanélküliségi ráta a 2009-es 9,6 százalékkal szemben 2014-ben 26,5 százalékra, a 25 éven aluliak körében ugyanezen időszak alatt 21,9-ről 50 százalék fölé nőtt. Nyolc munkanélküliből mindössze egy részesül munkanélküli ellátásban, ami 2012 óta csak 359 euró.¹¹ 2012 óta egymillió nyugdíjas kevesebb, mint havi 500 eurót kap, a rokkantnyugdíjak többsége 200-540 euró. Ez súlyos nélkülözést jelent, mivel a fix szegénységi küszöb (a 2009-es mediánjövedelem 60 százaléka) 665 euró.¹² A szegénységi ráta, amelyet a mindenkori – és Görögországban évek óta

⁸ Russell Hotten: Yanis Varoufakis: In his own words. BBC, 3 February 2015. <http://www.bbc.com/news/business-31111905>

⁹ Európai Tanács: A Tanács Határozata. Görögországnak a költségvetési felügyelet megerősítésére és elmélyítésére, valamint Görögországnak a túlzott hiány helyzetének orvoslásához szükségesnek ítélt mértékű hiánycsökkentésre irányuló intézkedések meghozatalára való felszólításáról (átdolgozás) 2011/734/EU, 2011. július 12. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:296:0038:0052:HU:PDF>

¹⁰ Greece: Request for Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility—Staff Report; Staff Supplement; Press Release on the Executive Board Discussion; and Statement by the Executive Director for Greece. IMF Country Report No. 12/57. March, International Monetary Fund <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2012/cr1257.pdf>

¹¹ Unemployment Benefit in Greece & Crete. Updated November 2012 <http://www.livingincrete.net/unemployment.html>

¹² Minimum Income Schemes in European Union and Greece. A Comparative Analysis. Interim Report for the relevant Parliamentary Committees of the Hellenic Parliament. Hellenic Parliament Parliamentary Budget Office, October 2014, 22. o. A fix szegénység küszöb nagyon fontos mérőszám, ugyanis a standard szegénységi mutató a mindenkori mediánjövedelem 60 százaléka alatt élők számát vagy arányát méri. Azonban a GDP csökkenése esetén a mediánjövedelem is csökken, s így korábban szegénynek számító emberek kerülhetnek a szegénységi küszöb fölé anélkül, hogy jövedelmük nőtt volna.

csökkenő – mediánjövedelem 60 százaléka alapján számolnak az EU28-on belül csak Romániában és Bulgáriában előzi meg a görögöt.

Mint a jelenlegi görög pénzügyminiszter, Janisz Varufakis is felhívta rá a figyelmet, az euró többi válságországa azért teljesíthetett jobban, mint Görögország, mert nem kellett ilyen mértékű költségvetési kiigazítást végrehajtaniuk. Az Eurostat adatai szerint a görög közkiadások 2009 és 2014 között 40 milliárd euróval csökkentek, aminek fele az elbocsátott alkalmazottak bérének megspórolásából (9 milliárd euró) és a szociális ellátások lefaragásából (11 milliárd euró) adódik.¹³

A „megszorítási csapda” további jellegzetességeként a pénzpiacok különösen bizalmatlanná váltak. 2011 és 2013 között a bankokból több mint 80 milliárd euró magán-megtakarítást vontak ki¹⁴ (egyedül 2011-ben 32 milliárdot), ami egyes kutatások¹⁵ szerint jórészt a centrum országok bankjaiba, így Németországba vagy Svájcba áramlott. A beruházások szintje 2009 és 2014 között folyóáron 60 százalékkal, GDP-arányos mértékük pedig a 20,9 százalékról 11,6 százalékra zuhant, ami Ciprus után a második legalacsonyabb arány az EU28-ban.¹⁶

Mindeközben az államadósság/GDP ráta 2014-végéig 177 százalékra nőtt. A két mentőcsomagból eddig 229 milliárd eurót kapott meg Görögország. Ebből 94 milliárd ment a bankok feltőkésítésére és a magánhitelezők adósságának átstrukturálásra, és további 135,6 milliárd euró a görög állam lejárt adósságainak és a kamatoknak a törlesztésére (beleértve az IMF-nek történő visszafizetéseket is). Görögországnak most lényegében annyi az adóssága, mint 2010-ben volt (2014: 322,8 milliárd euró, 2010: 329 milliárd euró¹⁷), csak most a magánhitelezők és bankok helyett az EKB-nak és az IMF-nek tartozik.

Fontos tudni azt is, hogy a bankok feltőkésítésre szánt pénzek (összesen 48,2 milliárd euró) nagyrészt a francia és német bankokat segítették ki. 2010 márciusának végén Németországnak 44 milliárd dollárja (kb. 33 milliárd euró), Franciaországnak 71

¹³ Government revenue, expenditure and main aggregates [gov_10a_main].

¹⁴ IMF Country Report No. 14/151, Greece 40. o.

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr14151.pdf>

¹⁵ John Glover: Bank Deposit Flows Show Money Leaking to Germany. Bloomberg, February 24, 2012. <http://www.bloomberg.com/news/articles/2012-02-24/bank-deposit-flows-show-money-leaking-to-germany-from-spain-euro-credit>

¹⁶ Eurostat, GDP and main components (output, expenditure and income) [nama_10_gdp]

¹⁷ European Commission: The Second Economic Adjustment Programme for Greece, 62. o.

milliárd dollárja (kb. 53 milliárd euró) volt a görög bankokban.¹⁸ Paulo Nogueira Batista, aki 11 latin-amerikai országot képvisel az IMF igazgató tanácsában, így fogalmaz: „Görögország hatalmas pénzüsszeget kapott, de a pénz alapvetően arra szolgált, hogy például a francia és német bankoknak lehetővé tegyék a kilépést, anélkül, hogy e pénzek bármiféle hozzájárulást jelentettek volna a görög gazdaság átstrukturálásához.” Ezért Batista a görög adósságállomány átstrukturálását (hosszabb lejáratú hitelekre cserélését) és a Memorandum előírásainak könnyítését tartja követendő stratégiának az IMF részéről¹⁹, amivel természetesen kisebbségi véleményt képvisel a Valutalapban.

Az intézményi hitelezők tehát nem Görögországot segítették meg, hanem a magántőke tulajdonosok kintlévőségét vállalták át egy fizetőképtelenné vált adóstól, amelyet most az adósság mihamarabbi visszafizetésére kényszerítenek – erre intézményi hitelezőként sokkal hatékonyabban képesek, mint a magánhitelezők valaha is lettek volna. Így a magántőke veszteségének nagy részét a „mentőcsomag” közbeiktatásával államosították, s megszorításokon keresztül társadalmasítják. A hitelek visszafizetéséhez ugyanis a bérekre, valamint a közszolgáltatásokra (egészségügyre, oktatásra) és a szociális ellátásra fordított kiadások csökkentése szükséges. Emlékeztetünk rá, hogy 5 év alatt 20,5 milliárd euróval estek vissza az állam által fizetett bérek és a pénz- vagy természetbeni szociális ellátások. Ez egy főre átlagosan, a csecsemőtől az aggastyánig öt év alatt 1.880 euró (havi 31 euró) jövedelemcsökkenést jelent, nem számolva a nem bér- és ellátás-jellegű állami finanszírozás csökkenését a közszolgáltatásokban (egészségügy, oktatás stb.).

Az IMF a negyedik felülvizsgálati jelentésében „az alkalmazkodási program sikertörténetei” („*Success stories of the Economic Adjustment Programme*”) címszó alatt sorolja, hogy az egészségügyi reform következtében a gyógyszerkiadások 1,4 milliárd euróval csökkentek; a közsféra foglalkoztatása 20 százalékkal zuhant; ennek és a minimálbér-csökkentésnek köszönhetően jelentősen mérséklődtek a bérek; az egy foglalkoztatottra jutó bérköltség 2012 és 2014 között 12,3 százalékkal lett kisebb, a versenyképességet tehát javította az egységnyi munkaerőköltség radikális csökkenése.²⁰

¹⁸ BIS Quarterly Review, September, 2010. https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qa1009.pdf Table 9D

¹⁹ Executive director in IMF Board Paulo Batista speaks exclusively to Thanos Dimadis (ALPHA TV), Youtube, Közzététel: 2015. március 4. <https://www.youtube.com/watch?v=3-kWcvaDh9g&feature=youtu.be>

²⁰ European Commission: The Second Economic Adjustment Programme for Greece, 10. és 15. o.

Az Eurostat adatai szerint 2009-hez képest az egységnyi munkaerőköltség közel húsz százalékkal mérséklődött, ami messze a legnagyobb arány az EU-ban.²¹

A szociális helyzet romlásával romlik a lakosság egészségi állapota és felszokott az öngyilkosságok száma is Görögországban. A Portsmouth-i egyetem kutató professzorai szerint az öngyilkosságok számának növekedése és a megszorítási politika között határozott korreláció mutatható ki.²²

Hajthatatlan hitelezők

A fent vázolt helyzetben meg a parlamenti választásokat a radikálisan baloldali hangokat pengető párt, a Sziríza, 2015 januárjában. Eredeti elképzelései között, amit az ún. Thesszaloniki Programban²³ fogalmaztak meg 2014 szeptemberében, az első helyen egy „Európai Adósságkonferencia” összehívása szerepelt a második világháború utáni, a német adósságokat eltörlő konferencia mintájára, ahol a mai adósságok nagy részének elengedéséről döntenének. Erre a konferenciára azonban nem került sor, a vita a kezdetektől a görög hitelprogram meghosszabbításának és tartalmának kérdésére redukálódott.

A Sziríza-kormány fellépését követően az EU rögtön likviditási nyomás alá helyezte Görögországot. Az Európai Központi Bank február 4-én megszüntette a görög bankok görög állampapírok ellenében való finanszírozását²⁴ és már csak az ennél drágább, rövidelejáratú szükséghitelt (Emergency Liquidity Assistance – ELA) biztosítja. Az ELA-t bármikor meg lehet tagadni, de legalábbis ezzel lehet fenyegetőzni, mint azt az EKB Írország és Ciprus esetében korábban tette is.²⁵ Az EU jelezte, hogy a további hitelezés a

²¹ Eurostat, Labour cost index, nominal value - annual data (NACE Rev. 2) [lc_lci_r2_a]

²² Suicide rates soar as economic cuts bite. UoP News. Press Office of Univerity of Porthmouths. April 22, 2014. <http://www.port.ac.uk/uopnews/2014/04/22/suicide-rates-soar-as-economic-cuts-bite/>

²³ Syriza – The Thessaloniki Programme. <http://www.syriza.gr/article/id/59907/SYRIZA---THE-THESALONIKI-PROGRAMME.html#.VO4ax-GoPgB>

²⁴ ECB: Press release 4 February 2015 – Eligibility of Greek bonds used as collateral in Eurosystem monetary policy operations. <http://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2015/html/pr150204.en.html>. Az Európai Központi Bank csak bizonyos minőségi (megbízhatósági) küszöb felett fogad el fedezetnek értékpapírokat. A görög államkötvények nem ilyenek, de ezekre vonatkozóan az EKB 2010 májusában „ideiglenesen” felmentést adott e követelmény alól, mivel Görögország a Memorandum szerinti program végrehajtása közben volt. Mivel a Sziríza-kormány e programot felrúgta, az EKB is megszüntette a „kivételezést” a nagy kockázatú, magas felárú görög állampapírokkal.

²⁵ The Economist: What emergency liquidity assistance means. February 8th, 2015. <http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2015/02/economist-explains-5>

Artner Annamária / Görögország és az eurózóna vitája a változó világban

megszorító csomag maradéktalan folytatásának függvénye. Ha nincs megegyezés, nem utalják át a „mentőcsomag” fent említett utolsó, 7,2 milliárd eurós részletét sem. Eközben Görögország rendszeresen teljesítette fizetési kötelezettségeit. 2014 augusztusa és 2015 májusa között 17,5 milliárd eurót fizetett vissza hitelezőinek.²⁶

Az érdeklődők nyomon követhették a görögök azon próbálkozásait, hogy meggyőzzék Európa vezetőit a csak „Memorandum” néven emlegetett megszorítási politika (legalább részbeni) feladásának szükségességéről – amelyet egyébként számos neves közgazdász, így például a Nobel-díjas Paul Krugman²⁷ és Joseph Stiglitz²⁸, valamint az IMF igazgató tanácsának fentebb idézett tagja, Paulo Nogueira Batista is oszt. Ezt az alternatívát a Németország vezette és az IMF által támogatott eurózóna mégis kezdettől fogva mereven elutasította, és ragaszkodott hozzá, hogy Görögországnak a futó program meghosszabbítását kell kérnie, a kellő elsődleges (adósságfizetés nélkül számított) költségvetési többletet biztosító intézkedéstervezetében. A görög kormány 2015. február 23-ára el is készített egy programvázlatot, amely nem veszélyezteti az adósságtörlesztést, megígéri, hogy a görög kormány nem tesz egyoldalú – tehát a hitelezőkkel nem egyeztetett – lépéseket, mint például a (gyors) minimálbéremelés, vagy a korábban elbocsátott közalkalmazottak visszavétele. A „trojka” felügyelete tehát megmarad, holott a Sziríza eredeti programja szerint ennek véget kellett volna vetni. Az eurózóna elfogadta e vázlatot, de részletes program kidolgozását kérte. Március 6-án a görögök le is tettek az asztalra egy 11 oldalas javaslatot, amely 7 pontban foglalta össze a teendőket.²⁹ Ez az intézkedéscsomag további visszalépést jelentett a választási nyereséget hozó Thesszaloniki Programhoz képest, miközben kidolgozottsága és megalapozottsága a hitelezők számára nem volt elégséges. A még részletesebb, 26 oldalas, 14 reformlépést tartalmazó terv³⁰ március végén született meg, ez azonban még mindig nem találkozott a hitelezők elvárásaival. Május végén a görög kormány egy újabb, immár 47 oldalas tervezettel állt elő. Rá néhány napra a hitelezők is letették az asztalra

²⁶ Alexis Tsipras: Prime Minister's Alexis Tsipras speech in The Economist's annual financial event in Athens, May 16, 2015. <http://www.primeminister.gov.gr/english/2015/05/16/prime-ministers-alexis-tsipras-in-the-economists-annual-financial-event-in-athens/>

²⁷ Paul Krugman: When Austerity Fails. The New York Times, May 22, 2011. http://www.nytimes.com/2011/05/23/opinion/23krugman.html?_r=2&partner=rssnyt&emc=rss

²⁸ Joseph Stiglitz: Europe and austerity failed Greece. Salon, February 6, 2015. http://www.salon.com/2015/02/06/joseph_stiglitz_austerity_failed_greece_partner/

²⁹ <http://im.ft-static.com/content/images/4e4b2122-c40f-11e4-a02e-00144feab7de.pdf>

³⁰ Greek Reforms in the context of the 20/20/2015 EUROGROUP Agreement. March 2015. <http://www.iefimerida.gr/sites/default/files/ft-lista.pdf>

saját elképzelésüket, amelyet a görög kormány elfogadhatatlannak ítélt, de június 9-én újabb néhány oldalas tervezetben igyekezett közelebb kerülni a hitelezők elvárásaihoz. Egyben adósságkönnyítést (részleges leírást, átstrukturálást, további finanszírozást) is kértek. Ez közgazdaságilag indokolt, mert a jelenlegi görög adósságot semmilyen körülmények között nem lehet visszafizetni.

A hitelezők mindezt nem fogadták el, az IMF június 11-én felállt a tárgyalóasztaltól. Az ellentétek lényege a következő. A hitelezők alapjaiban tartani akarják a Memorandum elveit és ütemtervét, legelső sorban a költségvetési egyenlegre vonatkozóan, hogy ezáltal biztosítsák az általuk nyújtott hitel visszafizethetőségét, s Görögország mihamarabbi „saját lábra” állását. (A Memorandum szerint 2015-től már 3, azt követően 4 százalékos feletti GDP-arányos elsődleges többletet kellene elérni, de 2015. június elején ennél már kisebb, 2015-17-ben rendre évi 1, 2 és 3 százalékos, azt követően 3,5 százalékos többletet kértek). Ehhez a nyugdíjak csökkentését, az áfa emelését valamint a munkaerőpiaci szabályozás lazítását (pl. a foglalkoztatottak számára kedvező kollektív alku intézményeinek eltörlését) tartják elengedhetetlennek. A Sziríza-kormány viszont a megszorítási politika kudarcáról és „humanitárius krízis”-ről beszél, s a csökkenő keresletet a gazdaság szempontjából is végzetesnek tartja. Ezért a lakosságot semmiképpen sem kívánja tovább terhelni, sőt a legszegényebbeket segíteni akar (erre már tett is lépéseket a lakhatás, étel, áramszolgáltatás biztosításával a legszegényebbek számára), a legkisebb nyugdíjak esetében a 13. havi járandóság bevezetését, a minimálbér fokozatos visszaemelését tervezi a 2011-es szintre (751 euró/hó), s elutasítja a munkaerőpiaci reformokat, amelyek bércsökkenést eredményeznének. Így a költségvetés rendbetételével (a primer egyenleg növelésével) lassabban kíván haladni, az „aki időt nyer, életet nyer” elve alapján. 2015 decemberében a spanyolországi választásokon a szintén megszorítás-ellenes Podemos („Meg tudjuk csinálni”) párt várhatóan kormányzati tényezővé válik, ami erősíthetné a válság és megszorítások sújtotta euró-tagországok lakosságának érdekérvényesítési képességét. A hitelezőknek sem ez, sem az adósságtörlesztést veszélyeztető lassabb haladás nem áll érdekében. A pénzcsapok elzárása mintegy „kivéreztetni” Görögországot, sarokba szorítja a görög kormányt, felőrölheti hazai támogatottságát (erre már vannak jelek), így annak és vele a megszorítás-ellenes gondolatoknak a bukását okozhatja.

Ahogy telt az idő és fogyott a pénz, a Sziríza-kormány egyre hátrált, hogy kompromisszumra jusson. Vagy másképpen, ahogy a görög pénzügyminiszter, Janisz Varufakis fogalmaz: a görög kormány már megtette a közte és az EU között lévő út háromnegyedét.³¹ A párt baloldali platformja élesen bírálja is a kormányt, hogy választási programjának túlnyomó részét feladta. Június 11-én az aktív görög szakszervezetek többségét tömörítő szövetség, a PAME szervezésében több száz szakszervezet és civilszervezet részvételével, több mint 60 városban³² demonstrációkra került sor a kormány tárgyalási stratégiája ellen, amely – úgymond – a megszorítási politika folytatásához vezet.³³ A Sziríza engedményei közé tartozik a választási programjában beígért jóléti intézkedések többségének visszavétele mellett a kormány beiktatása után azonnal leállított privatizációk újraindítása (például a Pireuszi kikötő 51 százalékára a kínai Coscoval folynak tárgyalások), bizonyos termékkörben az áfa emelése, valamint a banki tranzakciós adó kivetése. Ugyanakkor a görög kormány elkötelezett például az adóbehajtás javítása, a minimális, de stabil költségvetési többlet biztosítása, a társadalombiztosítási rendszer hosszú távú fenntarthatóságát biztosító (nyugdíj-) reform, az áru- és szolgáltatás piacok liberalizálása (a független szakmák, mint például privát orvosok, ügyvédek stb. privilégiumainak megszüntetése) mellett is, amelyeket már a 2010-es Memorandum is tartalmazott. Azonban még mindig tartja a nem adta fel „vörös vonalát”, ami a hitelezők szemében inkább „vörös posztó”: ragaszkodik ahhoz, hogy nem folytatja a lakosságot közvetlenül sújtó megszorításokat (így például nem kívánja emelni a lakossági energia áfáját) és megtartja, illetve visszaállítja a munkavállalóknak kedvező munkaügyi szabályozást.

Eközben a tartalékok lassan teljesen elfogynak. Görögország 2015 folyamán több mint 7 milliárd eurót kell törlesszen az IMF felé (részletekben), s az új görög kormány a kötelezettségeinek eleinte eleget is tett (a 2015-ben esedékes törlesztések kb. felét

³¹ Greece's creditors must 'get their act together': Greek Finance Minister Yanis Varoufakis. The Economic Times, 26 May, 2015. <http://economictimes.indiatimes.com/news/international/business/greeces-creditors-must-get-their-act-together-greek-finance-minister-yanis-varoufakis/articleshow/47433490.cms>

³² Huge Demonstration of PAME in Athens. Press release. 12 June, 2015. PAME <http://www.pamehellas.gr/index.php/en/homepage/92-press-releases/5091-huge-demonstration-of-pame-in-athens-video-photos>

³³ Block the new measures. No to the long lasting memorandums. Announcement, 12 June, 2015. PAME. <http://www.pamehellas.gr/index.php/en/homepage/91-announcements/5092-block-the-new-measures-no-to-the-long-lasting-memorandums>

teljesítette).³⁴ Májusban azonban bejelentette, hogy nem tudja átutalni a június 5-én esedékes néhány százmillió eurós részletet, inkább bérre és nyugdíjra költi. Az IMF szabályok szerint a törlesztéssel lehet csúszni a hónap végéig, de ez csak elnyújtja a politikai vita idejét.

Görögország nem kapott támogatást az euró többi „válságországának” (Írország, Portugália, Spanyolország) kormányaitól sem, amelyek rendszeren végrehajtották a megszorításokat.

A szembenállás egyre éleződött, 2015. május végétől az álláspontok végletesen megmerevedtek. A tőzsdék beárazták a görög államcsődöt, a hitelminősítők tovább rontották az ország addig is rendkívül rossz besorolását, az eurózónában már formális keretek között is – az Eurogroup június közepi ülésére készülve – számba vették a görög államcsőd lehetőségét.³⁵ A zárt ajtók mögött folyó tárgyalásokról csak annyit lehetett tudni, hogy a vezetők „keresik a politikai megoldást”.

Kilépni vagy bennmaradni?

Ma Görögország összehasonlíthatatlanul rosszabb helyzetben van, mint 2010-11-ben volt, amikor a „mentőcsomagot” (két részletben) megkapta. Ha 2010-ben kilép a valutaövezetből, mára régen túl lenne az ezzel járó sokkon, még az is lehet, hogy kisebb megrázkódtatás árán, mint amit az elmúlt 6 évben elszenvedett. Mára már nem lenne ennyire eladósodva, a drachma leértékelődése miatt az export versenyképessége javult, a turizmus fellendült volna, a gazdaság növekedne. Izland esete bizonyítja, hogy a bankmentés megtagadása miatt a gazdaságot érő sokk – amely a megszorítási politikák általános indokául szolgál – valójában egyáltalán nem is olyan szörnyű, és különösen nem az a „megszorítási csapda” eredményei felől nézve.

Mára a helyzet megváltozott. Ha Görögország ma lépne ki az eurózónából és újra bevezetné a drachmát, annak várhatóan gyors és jelentős leértékelődése tovább növelné az euróban fennálló adósságot. Ez az adósság éppen úgy, sőt még inkább visszafizethetetlen lenne, mint most. Ismét csak az a helyzet állna tehát elő, hogy

³⁴ Financial Times: Greek debt tracker. <http://www.ft.com/ig/sites/2015/greek-debt-monitor/>

³⁵ Jan Strupczewski: Exclusive: Euro zone formally discusses Greek default for first time. Reuters, Jun 12, 2015. <http://www.reuters.com/article/2015/06/12/us-eurozone-greece-default-idUSKBN00S1BD20150612>

Artner Annamária / Görögország és az eurózóna vitája a változó világban

tárgyalni kell a hitelezőkkel. (Megjegyezzük: az eredeti görög államkötvényekre vonatkozó jogszabály szerint a görög állam átválthatta volna drachmára a tartozását, ha kilép az euróövezetből, így a kilépést követő drachma-leértékelődés kedvezett volna neki. Azonban 2012-ben, a „mentőcsomag” kapcsán a magánhitelezőkkel folytatott adósságcsereben az új államkötvényeket az angol jog szerint bocsátották ki, ami azt jelenti, hogy mindig euróra vonatkozó követelést fognak megtestesíteni.³⁶)

A közvélemény-kutatások szerint a görögök túlnyomó többsége ragaszkodik az euróhoz, miközben legalább akkora hányaduk véget akar vetni a megszorításoknak. Csakhogy a két dolog (az euróövezeti tagság és a megszorítások) – úgy tűnik – nem választhatók el egymástól.

A Sziríza ígéretes választási programjához láthatóan nem tartozott politikai stratégia. Lehet abban reménykedni, hogy a megszorítási politikák nyomása alatt a népek rákényszerítik kormányaikat, hogy változzon meg az eurózóna (és az EU), a gazdagabb országok, pontosabban ezek tőkéje segítse a gyengébbeket, de nem árt egy „B” terv is, ha az előbbi mégsem valósulna meg kellő gyorsasággal. Ekkor célszerűnek látszik 1) alaposan informálni a lakosságot az alternatívákról az azokhoz tartozó „árral” együtt és 2) ez alapján kikérni véleményét. Az euróval ugyanis megszorítások járnak (ún. „belső leértékelés”), a kilépéssel pedig újabb gazdasági sokk. Ez utóbbi, legalábbis átmenetileg, szintén nagy terhet jelent a lakosság számára, azonban megteremtheti a valamivel önállóbb gazdaság- és társadalompolitika lehetőségét.

Minderről lehetne beszélni a görög lakossággal, és népszavazásra vinni a kérdést. Mint említettük, 2011 novemberében Jeórjiosz Papandreu népszavazási javaslatától az EU mereven elzárkózott. 2015 májusában azonban maga a német pénzügyminiszter, Wolfgang Schäuble vetette fel, hogy egy görög népszavazás segítene eldönteni a hónapok óta folyó kötélhúzást. Az eurózóna oszlopos tagjai 2011-ben még jobban féltek a görög csőd és kilépés rájuk gyakorolt következményeitől, mint most, amikor pénzügyileg sikerült valamelyest stabilizálni az eurózónát, s olybá tűnhet, hogy az eurózóna Görögország nélkül is fenntartható. Holott mind az aranystandard, mind a dollár fix aranyparitására épülő Bretton Woods-i rendszer összeomlása, mind az euróövezet – már sokak által leírt – konstrukciós hibái arra mutatnak, hogy a görög eset csak a vég

³⁶ Artner Annamária: Út a keresztre – Görögország kálváriája. Külügyi Szemle XI. évf. 2. szám, 2012 nyár. 165-194. o.

kezdete az európai monetáris unió számára. Legalábbis amennyiben alapvető változások, éppen, amelyekre a görög kormány igényt támaszt (mint pl. a gazdagok felől a szegények felé történő jövedelemátcsoportosítás), nem következnek be.

A 2011-hez képest 2015-ben a helyzet annyiban is más, hogy most Görögország vezetői vonakodnak a népszavazástól. Valószínűleg nemcsak azért, mert a pénzügyi fuldoklásban (vagy, ahogy a német Werner Rügemer, többek között a magyarul is kiadott Szilíciumvölgy c. könyv szerzője nevezi³⁷: a „pénzügyi vízbefojtásban”) erre nincs idő, hanem azért sem, mert egy ilyen népszavazás, bármi legyen is a kimenete, a jelenlegi fázisban nem a kormány, hanem a hitelezők dolgát könnyítené meg. A kérdés lényege ugyanis az euróövezetben maradás lenne, s ezzel a megszorítások elfogadása. Ha erre igennel szavaz a többség, a Szíríza kormánynak mennie kell, vagy arcát vesztve felvállalni azt, ami ellen választási programjában felesküdt. Ettől a társadalmi nyugalanság cseppet sem enyhülne, sőt. Ha a népszavazás eredménye „nem” lenne, akkor Görögországnak kell kezdeményeznie az eurózónából való kilépést, így megszabadítva a bennmaradókat a görögökkel való további bajlódás közvetlen nehézségeitől (de felgyorsítva az euróövezet erózióját). Ha azonban a csődre az eurózónán belül kerül sor, akkor – mint arra Janisz Varufakis, jelenlegi pénzügyminiszter, korábban, egy 2012-es zágrábi előadásában utalt³⁸ – ennek terheit részben az eurózónának kell viselnie.

A politikai alkudozás tehát egyelőre a tárgyalószobákban folyik tovább. Ha azonban június végéig nem születik kompromisszum, időszerű lesz a választókhöz fordulni, és megkérdezni őket, hogy az eurózóna-tagsággal járó további megszorításokat vagy az önálló valuta bevezetésével járó áldozatokat vállalják-e inkább.

Egyenlőtlen partnerek?

A felületes szemlélőnek úgy tűnhet, hogy a kis, gazdaságilag gyenge Görögország csakis veszíthet a hitelezőivel való tárgyalás során. Ez a kis ország azonban földrajzi

³⁷ Werner Rügemer: Financial Waterboarding. The Junge Welt. Ausgabe vom 21. 04. 2015. Seite 12. <https://www.jungewelt.de/2015/04-21/002.php?sstr=Financial|Waterboarding>

³⁸ Heather Saul: Yanis Varoufakis middle-finger video: German television host claims his show doctored footage. The Independent, Thursday 19 March 2015
<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/yanis-varoufakis-middlefinger-video-german-television-host-claims-his-show-doctored-footage-10119219.html>

Artner Annamária / Görögország és az eurózóna vitája a változó világban

fekvése (a közel-keleti olajmezőkhöz, valamint a tengerszorosokhoz és Oroszországhoz vezető útvonal) miatt geopolitikailag mindig is fontos volt az európai, ázsiai, sőt amerikai nagyhatalmaknak. Már az Oszmán birodalom részeként is erős gazdasági, s így politikai szálak fűzték Oroszországhoz. Angliát és Franciaországot éppen e kapcsolat túlzott megerősödésétől való félelem sarkallta arra, hogy kiterjessze fennhatóságát Görögországra. Ők ültettek bajor, majd német-dán királyokat a görög trónra. Angol-amerikai segédlet biztosította a konzervatív, nyugat-barát erők győzelmét a baloldali és így potenciálisan szovjet-barát Nemzeti Felszabadítási Front és Néphadsereg (EAM/ELAS) felett az 1944-47-es polgárháborúban, az USA támogatásával maradt fent a jobboldali junta 1965 és 1974 között, és alapvetően geostratégiai okok miatt vették fel Görögországot az EU-ba 1981-ben.

Mindez arra utal, hogy Görögország kezében is vannak kártyák, amiket még kijátszhat. Főként, hogy az EU-val ma Ukrajna miatt feszült viszonyban lévő Oroszországnak különösen jól jönne egy szövetséges Dél-Európában. E geopolitikai érdekek felismerésének jele például, hogy a görög miniszterelnök, Alexis Ciprasz többször is kijelentette, ellenzi az Oroszországgal szembeni EU-szankciókat, hogy 2015 április elején Oroszországba látogatott, vagy hogy támogatja a Törökországon keresztül építendő orosz gázvezeték tervét. Eközben Oroszország pénzügyminisztere és elnöke is jelezte, hogy készek segíteni Görögországot, ha kéri, például a privatizálásra kínált görög állami vagyon megvásárlásával, vagy beruházási projektekkkel (mint például a Török Áramlat), amelyek mindkét félnek nyereséget hoznak.³⁹

Továbbá, az orosz pénzügyminiszter azzal lepte meg a világot, hogy felajánlotta Görögországnak a BRICS Fejlesztési Bankjában való részvételt. Ezt a bankot Brazília, Oroszország, India, Kína és Dél-Afrika egyenlő arányú befizetéssel 50 milliárd dolláros kezdő tőkével alapította, amelyet később 100 milliárd dollárra emelnek. Az újabb tagok felvételéről többségi szavazással döntenek, és a taggá válás akár egyetlen 100 ezer dollár értékű részvény megvásárlásával is lehetséges.⁴⁰

³⁹ Greece hasn't asked Russia for bailout – Putin, Rt.com, April 08, 2015. <http://rt.com/business/247921-russia-greece-putin-tsipras/>

⁴⁰ BRICS: Agreement on the New Development Bank – Fortaleza July 15, 2014. <http://brics6.itamaraty.gov.br/media2/press-releases/219-agreement-on-the-new-development-bank-fortaleza-july-15>

Az EU vezetői, így például Wolfgang Schäuble, a politikai alkufolyamatban utóbb hangoztatni kezdték, hogy Görögország akár ki is léphet az euróból (ennek lehetőségét az IMF vezére is elismerte május végén), vagy az euróövezeten belül maradvá bevezethetne valamiféle saját pénz (ilyen például az IOU)⁴¹ – mintha ez nem érintené az unió többi tagországát. Ez is nyilván a politikai játszma része, hiszen Görögország kilépése valójában komoly problémákat vetne fel az EU jogrendje szempontjából – például, hogy ekkor Görögország az EU tagja maradhat-e. Még ennél is fontosabb azonban, hogy az eurózóna elhagyása az egész Európa-projekt kivitelezhetőségét kérdőjelezné meg: a stabil, állandóan mélyülő együttműködés képzetére épülő konstrukciót ez a precedens egy csapásra „átjáróház”-zá fokozná le. Nem is beszélve a kilépés, vagy akár csak az euróövezeten belüli csőd messzemenő gazdasági hatásairól.⁴² Ha megrendül a bizalom az európai integráció stabilitásában, akkor az euró tartalékvaluta szerepe is csökkenhet, a tőke még érzékenyebbé válik majd a régió tagállamainak minden problémájára, menekülési hajlama nőhet, beruházási hajlama pedig mérséklődhet. Ez a már ma is pangó európai gazdaságot tovább gyengítené, ami a munkanélküliség növekedését, a lakosság életszínvonalának romlását eredményezheti, s ezzel társadalmi elégedetlenséget és politikai krízist szülhet.

Konklúzió felülnézetből

Görögország és az euróövezet, rajta keresztül az EU tehát kölcsönösen függnek egymástól, még ha a kis déli állam a maga hatását csak közvetetten fejtí is ki. Ez a közvetítés azonban jelen esetben közvetlen, „tetemre hívó” szerepet játszik abban, hogy az EU és vezetői megmutassák, kívánnak-e paradigmát váltani, és az „adós fizess” egyszerű piaci fundamentalista képletén túllátva a történelmi fejlődés egyenlőtlenségeivel és a piaci verseny egyenlőtlenítő hatásaival szembenézve hajlandók-e (anyagi) áldozatot vállalni a lemaradók felzárkóztatásáért. Különösen, hogy a gazdagok gazdagsága jórészt éppen e lemaradókkal szembeni versenyelőnyükből és ezért nem kis

⁴¹ IOU: „I-owe-you” vagyis „tartozom neked”, ami egy olyan kvázi pénz (dokumentum/papír), amelynek kibocsátója elismeri tartozását, amelyet majd valamikor vissza fog fizetni.

⁴² A csőd más országokra vonatkozó kockázatairól ld. még Braun Gábor, Pikó Tibor, Soós Krisztina: Az előrehozott választások után: Görögország gazdasági helyzetének és kilátásainak áttekintése. KKI Tanulmányok T-2015/2. Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2015. <http://kki.gov.hu/download/7/7f/d0000/No%202%20Braun%20Pik%C3%B3%20So%C3%B3s.pdf>

részben tőlük származik. Magoulios és Stergios Athianos⁴³ például kimutatja, hogy az eurózóna többi tagjával folytatott kereskedelem Görögország számára növekvő deficitel járt. A görög kereskedelmi deficit kumulált értéke 2000 és 2007 között 118,7 milliárd euró volt, ennek 88 százaléka (104,4 milliárd euró) öt fejlett euró-tagországgal⁴⁴ folytatott kereskedelemről származott. 2000 és 2008 között a 16 eurózóna-tag közül csak a fejlettebb északi országok voltak képesek növelni részesedésüket a világexportban, a déli országok részaránya viszont csökkent. Más szavakkal: az európai centrumországok nemzetközi versenyképessége nőtt, a perifériáé romlott. Az eurózónában a kereskedelmi és árfolyam-mechanizmusok eredménye, hogy a jövedelem a szegény országokból a gazdagabbakba áramlik, és a monetáris unió felerősíti az egyenlőtlen fejlődés tendenciáit az erősek javára a gyengébbekkel szemben. Olyan mechanizmus hiányában, amely megszüntetné ezeket az egyenlőtlenégeket, szükségszerűen kialakulnak az ikerdeficit (költségvetési és kereskedelmi deficit egyszerre) – állapítják meg a szerzők.

Emlékeztetünk rá, hogy az EU olyan általános „értékekre” épül, mint például a méltóság, szabadság, egyenlőség, tolerancia, szolidaritás, és deklarált célja ezen értékeknek, a békének, valamint „az emberek jólétének” a biztosítása.⁴⁵ Mindezen értékek és célok melletti elkötelezettség méretik meg a válság gyötörte Görögországgal szembeni elbánásban.

A görög-EU-dráma messze nem csak Görögországról szól. A mai vilárendszer, a technológiában és tőkeerőben vezető transznacionális vállalatok globális hálózataiban folyó profittermelés és a neki alárendelt politikai-geopolitikai felépítmény válságát éljük. A válság mindig változást hordoz méhében (Schumpeter „teremtő rombolás”-nak nevezte) és az új születését mindig kaotikus állapotok előzik meg. Immanuel Wallersteinnel szólva: világunk egy bifurkáló káoszba jutott, ahol előre és visszafelé is

⁴³ George Magoulios and Stergios Athianos: The Trade Balance of Greece in the Euro Era. South-Eastern Europe Journal of Economics 2 (2013) 187-216 <http://www.asecu.gr/Seeje/issue21/issue21-magoulios-athianos.pdf>

⁴⁴ Németország, Olaszország, Franciaország, Hollandia, Belgium.

⁴⁵ Consolidated Version of the Treaty on the European Union. Article 2, Article 3. In: Consolidated Treaties, Charter of Fundamental Rights, March, 2010, European Commission, Luxembourg: Publications Office of the European Union. p. 17. http://europa.eu/pol/pdf/consolidated-treaties_en.pdf

vezet út.⁴⁶ Csakhogy a visszaúttal a jelen problémái nem oldódnak meg, a visszafordulás tehát csak elnyújtja az újhoz vezető fájdalmas időt.

Az elmúlt évtizedekben hatalmas állami adósságok halmozódtak fel a világgazdaságban, miközben az offshore-bankokban milliárdos magánvagyonok fekszenek. Világszerte növekednek az egyenlőtlenségek, a Föld lakosságának egy százaléka annyi gazdagságot birtokol, mint a jövedelmi piramis alsó 50 százalékába tartozók együtt, 2008-ban 2,9 milliárd ember (köztük 200 millió a fejlett országokban) számított szegénynek saját hazájában és ez a szám 1990 óta gyarapodott⁴⁷. Az EU-ban is nő a szegénység⁴⁸, 2005-ben Európa népességének 27 százaléka⁴⁹, ám 2011-ben már 38 százaléka szenvedett mentális betegségekben (depresszió, szorongás, álmatlanság, demencia).⁵⁰ Az „előregedő” társadalmak finanszírozási gondokkal küzdenek (értsd: a fejlett országok államai által központosított jövedelem nem elegendő ahhoz, hogy eltartsa a nyugdíjasokat). Erőszakos utcai zavargások (2011 London, 2015 Frankfurt, Baltimore) és elégedetlenségi mozgalmak (2011-től „indignados” Spanyolországban majd „Occupy” az USA-ban) ütik fel fejüket, autonómia-törekvések sorát tapasztaljuk (Skócia, Katalónia, Kelet-Ukrajna, Transznisztria, flamand-vallon ellenét Belgiumban stb.), az Egyesült Királyság kifelé kacsingat az EU-ból (2016-ban népszavazás az EU-tagságról). Észak-Afrikából, Szíriából, Koszovóból az EU gazdagabb országaiba, Bangladesből és Mianmarból Thaiföldre és Malaysiába – akár életük kockáztatásával is – migránsok tízezrei igyekeznek, miközben migráns-ellenes hangulatkeltés folyik Európában és az európai parlamentekben erősödik a szélsőjobb oldali pártok jelenléte. Továbbá, az olajban gazdag észak-afrikai diktátorok nyugati hátszéllel⁵¹ történő megdöntése után megszerveződött Iszlám Állam fasizmust idéző népiertást folytat, erősödik a terrorizmus Európában, éles nagyhatalmi szembenállás alakult ki Ukrajna és a Krím kapcsán, az EU szankcióitól is ösztökélve dinamikusan fejlesztik az orosz

⁴⁶ Immanuel Wallerstein: Bevezetés a világrendszer-elméletbe. L'Harmattan, Budapest, 2010.

⁴⁷ Martin Ravallion: Two Goals for Fighting Poverty. Development Progress, 10 May, 2013. <http://www.developmentprogress.org/blog/2013/05/10/two-goals-fighting-poverty>

⁴⁸ Eurostat, People at risk of poverty after social transfers. Code: t2020_52

⁴⁹ European Commission: Improving the mental health of the population: Towards a strategy on mental health for the European Union. Health and Consumer Protection Directorate-General, Brussels, 2005, COM(2005)484.

⁵⁰ More than a third of EU population suffer mental health problems The Telegraph 05 September 2011, <http://www.telegraph.co.uk/news/health/news/8741207/More-than-a-third-of-EU-population-suffer-mental-health-problems.html>

⁵¹ „A keresztény elvekkel a napi politikában ritkán találkozhatunk” – Beszélgetés Nógrádi Györggyel. Magyarországi Evangélikus Egyház, 2015.05.06. <http://www.fasor.lutheran.hu/nogradi-gyorgy-interju>

Artnér Annamária / Görögország és az eurózóna vitája a változó világban

hadiipart⁵², Kína évről évre két számjeggyel gyarapítja fegyverkezési kiadásait (amelyek még mindig csak negyedét teszik ki az USA katonai költségvetésének)⁵³. Új regionális gazdasági tömörülések formálódnak az IMF és a Világbank globális pozícióját kikezdő saját pénzügyi szervezetekkel (BRICS Fejlesztési Bank, Ázsiai Fejlesztési Bank, Bancosur, ami a 12 latin-amerikai országot tömörítő UNASUR fejlesztési bankja), küszöbön áll Irán felvétele a világ legnépesebb biztonsági tömörülésébe, az egyebek mellett Oroszországot és Kínát tömörítő Sanghaji Együttműködési Szervezetbe⁵⁴ stb. és akkor a világpiaci versenytől hajtott termelés súlyos környezeti hatásairól még nem is ejtettünk szót. Noam Chomsky szerint „szakadék felé tart a világ”.⁵⁵

Ebben a nem valami fényes jövővel kecsegtető káoszban Görögország küzdelme akár jelkép is lehet: valaminek változnia kell, és a legkézenfekvőbb az lenne, ha a világ egyik legfejlettebb, legtermelékenyebb és legfelvilágosultabb régiója, az EU járna e változás élén.

Ahogy József Attila mondaná: „Nem én kiáltok, a föld dübörög”.

⁵² [Вечер с Владимиром Соловьевым](http://russia.tv/video/show/brand_id/21385/episode_id/1200454/video_id/1176950/) 24.05.2015. RussiaTV
http://russia.tv/video/show/brand_id/21385/episode_id/1200454/video_id/1176950/ magyar ismertetés: Kabai Domokos Lajos: Bankkártyákkal az orosz hadiiparért. 2015.05.25.
http://bekialtas.blog.hu/2015/05/25/igy_fejlesztik_az_orsz_hadiipart#more7490248

⁵³ Katie Hunt: China to narrow gap with U.S. by increasing military spending. CNN March 5, 2015.
<http://edition.cnn.com/2015/03/05/asia/china-military-spending/>

⁵⁴ Russia: With Progress On Nuclear Program, Iran Could Join SCO. Eurasianet.org February 28, 2015
<http://www.eurasianet.org/node/72336>

⁵⁵ Noam Chomsky: „Szakadék felé tart a világ”. The Global Conversation, 2015. április 17.
<http://hu.euronews.com/2015/04/17/noam-chomsky-szakadek-fele-tart-a-vilag/>